

Bokrecension | Mattias Lundberg

Kan vi förstå ett kvarts millenium av oförståelig nåd (Amazing Grace)?

Gareth Atkins och Martin V. Clarke (red.): *Amazing Grace at 250: Global Heritage and Contested Legacies* (2025). London: Routledge.

"Amazing Grace" är idag en av de mest vitt spridda psalmerna i världen. När John Newtons text existerat i ett fjärdedels millenium uppmärksammades den 2022 i en tvärvetenskaplig konferens i anslutning till Olneys sockenkyrka i Buckinghamshire, där den allmänt anses ha sjungits första gången som del av en predikan nyårsdagen 1773. Den här anmälda antologin, bland annat med bidrag från nämnda symposium, belyser sångens mottagande, omtolkningar och globala genomslag. Det har uppskattats att psalmen framförs ungefär tio miljoner gånger per år, vilket innebär runt 1 200 gånger i timmen dygnet runt, världen över.

Newtons psalmtext har visat sig besynnerligt tillgänglig och väsentlig inte bara för diverse kristna och interreligiösa situationer, utan även för sekulära sammanhang. Det senare är möjligen förvånande om man ser till dess mycket specifika formuleringar om försoning och rättfärdiggörelse. I de senare fallen har "nåd" kommit att tolkas som inomvärldslig humanistisk storhet, vilket berett inte minst melodin (men även texten) plats i sammanhang dit psalmer normalt inte lyckats intränga. Sekularisering innebär, vilket blivit tydligt även under senare decennier, i regel inte ett bortläggande av religiösa begrepp och läror, utan snarare uttunning av den idékontext i vilken desamma tillkommit. Etiska perspektiv har därmed efterhand trätt i förgrunden.

Newtons biografi och verksamhet tar plats i flera av den här anmälda antologins texter. I populär och informell form har man länge traderat en på gränsen till hagiografisk framställning enligt vilken slavhandlaren Newton ska ha tvingats tänka om efter storm och nära skeppsförlisning på nordatlanten och som följd därav övergivit sitt värv och blivit abolitionist. Denna berättelse, ifrågasatt i härvarande antologi, har sammanträngt och

delvis omkastat en serie händelseförlopp. Trots detta har den levt stark som ett slags sedelärande eller uppbygglig berättelse. Hymnologiskt och historiskt sett är historien förstås tveksam. Den riskerar därutöver att översläta bilden av såväl Newtons som kyrkornas roll i sin tids transatlantiska slavhandel och kolonialism.

Nancy Jiwon Cho behandlar i ett kapitel den samtidigt hyperpersonliga och universalistiska förstapersonsrösten och -stilen i psalmen. Denna utpekas som en av flera avgörande faktorer bakom sångens ökande popularitet under 1900-talet. Många kyrkor och språk har infogat den avslutande vers som så småningom tillfogades, utan Newtons vilja och vetskap: "When we've been there ten thousand years", vilken alltså helt saknar detta första person-singularperspektiv.

Den melodi som kallas NEW BRITAIN parades ihop med Newtons text 1835 och har framförallt efter sekelskiftet 1900 kommit att nästan totalt sammansmältas med den första strofen. Melodins genomgående pentatonik, helt utan kvarts- och septimsteg, har gjort den samtidigt lättsjungen, igenkännlig och öppen för väldigt olika harmoniseringar. Dess framförande på säckpipa, oväntat utifrån 1800-talets psalmperspektiv, möjliggjordes till stor del av denna skalstruktur, men även andra instrument har samspelat med melodins egenskaper. Daniel Johnson belyser utgivaren Edwin Othello Excells speciella roll i kodifieringen av "Amazing grace" och NEW BRITAIN-melodin till en uppfattad enhet. Genom konstnärlig forskning närmar sig Mikael Bäckman vid Luleå tekniska universitet NEW BRITAIN-melodin som munspelare. Det diatoniska munspelet är till det yttre sett idealiskt för melodin. Samtidigt har melodin i olika uttolkningar ofta sprängt de idiomatiska ramarna för detta instrument. Virtuosa och uppslagsrika inspelningar av Joe Filisko, Howard Levy, Buddy Greene med flera analyseras.

Under den välformulerade titeln "What is so amazing about grace?" sätter Markus Rathey Newtons nådebegrepp i samband med teologer som Jonathan Edwards och John Bunyan. Denna historisk-hermeneutiska läsning dämpar universalismen gentemot det personliga i Newtons "a wretch like me" och "but now I see".

Som nästan alltid med riktigt etablerade psalmer har "Amazing grace" sovit en törnrosasömn under längre tid innan antingen hastigt eller mer trevande av historiska tillfälligheter växt till allmän popularitet. På engelsktalande områden kom det riktigt stora genomslaget för "Amazing Grace" närmare två århundraden efter dess tillkomst, i olika amerikanska andliga rörelser under 1960- och 70-talet. Då hade den dock färdats världen över i mindre kretsar dessförinnan. Janet Wootton analyserar detta sentida genomslag, dess

senare efterverkningar världen över, och söker svaret till varför den inte ådragit sig större uppmärksamhet under 17- och 1800-talen. Adaptioner av psalmen till en rad olika språk och språkområden är ämnet för en rad artiklar i boken, där dess reception i bland annat Brasilien och Hong Kong och belyses ingående.

För hymnologins del är det mycket glädjande att Routledge vill ge ut en sådan här volym. Redaktörerna har gjort ett imponerande arbete med texter som nog från början stretat åt olika håll, men som ändå fokuseras samman genom en samtida läsning av både den artefakt Newtons text utgör och den historiska reception som utvecklats de senaste 250 åren.